ORCID: 0000-0001-6508-3917
https://doi.org/https://doi.org/10.58187/rim.141-142.08 OPEN ACCESS JOURNALS
CZU: 94(478:438)"14/15''

STUDII

Alexandru Bejenaru*

JUSTIȚIA DE FRONTIERĂ LA HOTARUL MOLDO-POLON (SECOLUL XV – MIJLOCUL SECOLULUI XVI)**

BORDER JUSTICE AT THE MOLDOVANO-POLISH FRONTIER (15TH CENTURY – MID-16TH CENTURY)

Rezumat: În articolul de față se propune pentru atenție analiza izvoarelor documentare din cadrul cancelariei domnilor Moldovei și regilor Poloniei, care menționează diverse aspecte ale apariției și evoluției justiției de frontieră la hotarul moldo-polon în secolul XV – mijlocul secolului XVI. Începutul acestei perioade este marcată de afirmarea principalilor reprezentanți ai administrației regiunilor de graniță (pârcălabii sau starostii moldoveni Hotinului, Țeținei/Cernăuțiului și a Sorocii; starostii poloni ai Colomeei, Sneatânului și Camenițeiei), însă din mijlocul secolului XV apar primele mărturii ale conturării viitoarelor concepte a justiției de frontieră. Reglementarea normelor de judecată a supușilor moldoveni și polonezi, precum și cooperarea demnitarilor teritoriali din cele două țări au cunoscut un avânt deosebit în cadrul tratatelor moldo-polone încheiate în prima jumătate a secolului XVI.

Cuvinte-cheie*:* Țara Moldovei, Regatul Poloniei, Hotin, Cernăuți, Podolia, Pocuția, justiția de frontieră

Abstract: The present article showcases the documentary sources from the chancellery of the Moldavian princes and Polish kings, which mention various aspects of the emergence and evolution of border justice at the Moldavian-Polish border in the 15th – mid-16th centuries. The beginning of this period is marked by the establish-

* **Alexandru Bejenaru**, alexandru.bejenaru@usm.md, doctor în istorie, cercetător științific la Institutul de Istorie al USM, https:// ror.org/0475kvb92.

** Studiul a fost elaborat în cadrul subprogramului 010401: Coordonatele modernizării social-economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze).

ment of the main representatives in the administration of the border regions (the Moldavian pârcălabs or starosts of Hotin, Țețina/Cernăuți and Soroca; the Polish starosts of Kołomyja, Śniatyn and Kamieniec), but the first evidence of the future concepts of borderland justice emerged in the mid-15th century. The settlement of the rules regarding the judgment of the Moldavian and Polish subjects, as well as the cooperation of the territorial dignitaries of the two countries gained particular impetus in the framework of the Moldavian-Polish treaties from the first half of the 16th century.

Keywords: Principality of Moldavia, Kingdom of Poland, Hotin, Cernăuți, Podolia, Pocuția, border justice

Frontiera de nord a Țării Moldovei cu Regatul Poloniei a fost menționată ocazional în mai multe acte oficiale din cadrul relațiilor bilaterale, care au reglementat statutul hotarului comun dintre cele două state medievale. După omagiul depus de Petru Mușat (1375-1391) și boierii săi de frunte la Lwów pe 26 septembrie 1387[1], primele mențiuni ale unor neînțelegeri privind teritoriile de frontieră se regăsesc în apelul boierilor moldoveni adresat regelui Poloniei Władysław II Jagiełło (1386–1434) înainte de 6 ianuarie 1395[2] și în tratatul încheiat între același monarh polonez și voievodul Ștefan II pe 13 decembrie 1433[3]. Pe parcursul următoarelor decenii mărturiile documentare indică la apariția mai multor tratate, stipulații și practici ale supravegherii granițelor comune și soluționării coliziilor juridice prin intermediul colaborării active dintre demnitarii teritoriali regali și domnești. Totalitatea acestor mecanisme de cooperare între organele judiciare ale statelor vecine reprezintă justiția de frontieră, a cărei misiune constă în asigurarea ordinii și soluționarea problemelor legate de încălcările legii sau de jurisdicția aplicată în zona de graniță comună. Printre cazurile abordate în cadrul acestui sistem reglementat de tratatele încheiate dintre cele două părți se numărau încălcările de trecere a frontierei, episoadele de contrabandă, migrație ilegală etc.

Scopul studiului de față reprezintă analiza cooperării demnitarilor de frontieră ai Țării Moldovei și Coroanei polone în domeniul aplicării justiției asupra supușilor celor două state pe parcursul secolului XV – mijlocul secolului XVI. Cercetarea acestui subiect poate releva gradul de colaborarea al reprezentanților puterii domnești și regale dincolo de circumstanțele conflictelor politico-militare, care izbucneau sporadic între cele două state în acea perioadă.

[1] M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. Vol. II. Documente interne: urice, (ispisoace), surete, regeste, traduceri (1438-1456). Documente externe: Acte de împrumut, de omagiu, tractate, solii, privilegii comerciale, salvconducte, scrisori.* Iași: „Viața Românească" S.A., 1932, doc. 162, p. 599-601; doc. 163, p. 601-603. (În continuare M. Costăchescu, *Documente moldovenești...).*

[2] M. Costăchescu, *Documente moldovenești...* „Viața Românească" S.A., 1932, doc. 166, p. 609-611.

[3] M. Costăchescu, *Documente moldovenești...*„Viața Românească" S.A., 1932, doc. 183, C, p. 660-662.

Pentru atingerea scopului propus, în centrul atenției se vor afla izvoarele documentare ale cancelariei domnilor Moldovei și ale oficialităților polone, care au abordat direct sau tangențial subiectele legate de justiția aplicată față de supușii celeilalte țări, măsurile de combatere a crimelor săvârșite în regiunile de frontieră și modalitatea desfășurării judecăților comune dintre demnitarii celor două state vecine.

Noutatea temei abordate constă în absența unei analize dedicate exclusiv conlucrării demnitarilor de frontieră pe problemele legate de încălcările legii în regiunile de frontieră comună. Evoluția hotarului moldo-polon s-a aflat în atenția mai multor istorici români încă de la începutul secolului XX, atenția principală fiind acordată conflictelor teritoriale pentru Pocuția și Țara Șipenițului. În perioada antebelică și interbelică trecutul frontierei de nord a Țării Moldovei a fost abordat în studiile lui I. I. Nistor[4], N. Iorga[5], I. C. Băcilă[6], I. Minea[7], R. Rosetti[8], T. Bălan[9] și C. Racoviță[10]. Perioada postbelică a cunoscut un număr mai mic de articole dedicate acestei probleme în comparație cu etapa precedentă, contribuțiile majore aparținând lui T. Bălan[11], P. P. Panaitescu[12], I. Corfus[13] și Ș. S. Gorovei[14]. În anii recenți, originile și evoluția frontierei moldo-polone au fost studiate de

[4] I. I. Nistor, *Zur moldauisch-pokutischen Grenzfrage*. În: „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", 16, 1908, p. 3-16; idem, *Die Moldauischen Anspruche auf Pokutien*. În: „Archiv fur osterreichische Geschichte", 101, 1910, 1, p. 1-182; idem, *Frontiera româno-polonă*. În: În: „Graiul Românesc", vol. I, nr. 2, 1927, p. 37-43.

[5] N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Editura Ramuri, Craiova, 1921; idem, *Originea și sensul direcțiilor politice în trecutul țerilor noastre*. În: Analele Academiei Române: Memoriile Secțiunii Istorice, II, XXXVIII, 1916, p. 921-941; idem, *Istoria românilor pentru poporul românesc*, Ediția a VI-a, Vălenii-de-Munte: Editura Așezământului Tipografic „Datina Românească", 1926.

[6] I. C. Băcilă, *Întinderea Moldovei*. În: „Buletinul Societății Regale Române de Geografie", XXXVII, 1916-1918, p. 317-332; I. C. Băcilă, *Schiță istorică asupra hotarelor Basarabiei*. În: Arhivele Basarabiei, 1929, Nr. 3, p. 39-49.

[7] I. Minea, *Principatele Române și politica orientală a împăratului Sigismund*, Tipografia „Convorbiri literare", București, 1919.

[8] Radu Rosetti, *Granița Moldovei pe vremea lui Ștefan cel Mare*. În: Academia Română. Memoriile secțiunii istorice. Seria III, Tomul XV, 1934, p. 81-91.

[9] Teodor Bălan, *Cetatea Hmeliov*, Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei", 1927; T. Bălan, *O știre nouă despre hotarul Moldovei*. În: Codrul Cosminului, VIII, 1933-1934, p. 458-459; T. Bălan, Hotarul de la Ceremuș, În: Codrul Cosminului, IX, 1935, p. 275-282.

[10] C. Racoviță, *Începuturile suzeranității polone asupra Moldovei (1387-1432)*. În: Revista istorică română, X (1940), p. 237-332.

[11] T. Bălan, *Lămurirea unei confuzii istorice*. În: Studii și Cercetări Istorice, XIX, 1946, pp. 41-46.

[12] P. P. Panaitescu, *Legăturile moldo-polone în secolul XV și problema Chiliei*. În: „Romanovlahica", vol. III, 1958, p. 95-115.

[13] I. Corfus, Încă un „cuvânt" de-al lui Neculce se dovedește a nu fi legendă. În: „Studii", XVII, 1964, 3, pp. 597-598.

[14] Ș. S. Gorovei, *Activitatea diplomatică a marelui logofăt Ioan Tăutu*. În: „Suceava. Anuarul Muzeului Județean", V, 1978, pp. 237-251.

C. Cojocariu[15], I. Eremia[16] și A. Pînzar[17], în timp ce alte probleme legate de trecutul ținuturilor Hotin, Cernăuți și Soroca, rolului deținut de unii reprezentanți ai nobilimii polone în raporturile bilaterale dintre cele două state și activitatea dregătorilor domnești de frontieră au fost discutate de I. Gumenâi[18], C. Burac[19], C. Rezachevici[20], A. Eșanu și V. Eșanu[21].

Conceptul justiției de frontieră desemnează la etapa actuală cooperarea dintre organele judiciare ale diferitor state în zonele de graniță comună, cu un accent deosebit pe cazurile legate de migrațiune și aplicarea violenței excesive și ilegale din partea autorităților guvernamentale pentru reafirmarea hotarelor sale naționale[22]. Acest concept, extins la nivelul tuturor interacțiunilor judiciare dintre instituțiile judiciare ale statelor vecine și privit din perspectiva paradigmelor frontierelor medievale în comparație cu cele din epoca modernă, poate releva creșterea treptată a exercitării controlului asupra regiunilor de periferie din partea puterii centrale către sfârșitul Evului Mediu. Istoriografia occidentală a apreciat tradițional ideea de frontieră medievală din perspectiva structurilor de stat modern, teoriei hotarelor naturale, perceperii graniței ca un termen exclusiv politico-statal și a teritoriilor de margine ca spații destinate colonizării sau militarizării – concepte născute și dezvoltate în perioada Renașterii, Reformei, Iluminismului, Revoluției franceze și a celei industriale[23]. În a doua

[15] C. Cojocariu, *„Terra Sepenicensis" și hotarul nordic al Moldovei*. În: Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol", Iași, XXXII, 1995, pp. 340-342.

[16] I. Eremia, *Unele considerații privind hotarele Țării Moldovei în a doua jumătate a secolului al XIV-lea – Pocuția și Colomeea*. În: Tyragetia, s.n., vol. IV [XIX], nr. 2, 2010, p. 79-92.

[17] A. Pînzar, *Hotarul de Nord al Moldovei: (de la formare, în secolul al XIV-lea, până la statornicirea lui pe Ceremuș, Colacin și Nistru)*, Editura Universității „Al. I. Cuza", Iași, 2016, pp. 153-155.

[18] I. Gumenîi, *Istoria ținutului Hotin: de la origini până la 1806*, Chișinău: Civitas, 2002.

[19] C. Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București: Editura Academica, 2002, p. 66-86, 172-176, 260-266.

[20] C. Rezachevici, *Magnații Buczacki-Jazlowiecki și Moldova în secolele XV-XVI și ramura necunoscută a acestora, boierii moldoveni Buceațchi*, în „Revista de Istorie a Moldovei", nr. 3-4, 2006, p. 21-25; idem, *Din vechile legături politico-diplomatice uitate polono-române – magnații Buczacki-Jazłowiecki și Moldova în secolele XV-XVI*. În: Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych/Bogăția multiseculară a legăturilor istorice și culturale polono-române, Suceava: Uniunea Polonezilor din România, 2014, p. 69-78; idem, *Ce este Bucovina istorică? Origine – nume, evoluție.* În: Historyczne i kulturowe aspekty relacji polsko-rumuńskich/Aspectele istorice și culturale ale relațiilor polono-române, Suceava: Uniunea Polonezilor din România, 2016, pp. 76-77.

[21] A. Eșanu, V. Eșanu, Pârcălabi de Hotin – (sec. XIV – 1714). Oameni, destine, fapte (I). În: *Destin românesc. Revista de istorie și cultură*. 2003, an. X, nr. 2 (38), pp. 7-35; V. Eșanu, Înalți demnitari ai lui Ștefan cel Mare: pârcălabi ai cetăților de margine. În: *Enciclopedica. Revistă de istorie a științei și studii enciclopedice.* 2013, nr. 1(4), pp. 80-98.

[22] C. Costello, I. Mann, *Border Justice: Migration and Accountability for Human Rights Violations*. In: German Law Journal, vol. 21, no. 3, 2020, p. 311–34; I. Mann, Border Justice in the Age of Pandemic. *Just Security*, 21 August 2020 [citat 16 iunie 2025]. Disponibil: https://www.justsecurity.org/72078/border-justice-in-the-age-of-pandemic/

[23] D. Abulafia, Introduction: Seven Types of Ambiguity, c. 1100-1500. În: D. Abulafia, N. Berend (eds.), *Medieval Frontiers: Concepts and Practices*, Aldershot: Ashgate, 2002, p. 1-34.

jumătate a secolului XX, cercetătorii occidentali au reevaluat această abordare, apreciind regiunile de hotar ca spații multiculturale cu influență reciprocă a comunităților aflate pe ambele părți ale limitelor de demarcare[24] și cu mai multe nuanțe economice, lingvistice, religioase sau revendicatoare din punct de vedere politic, care puteau fi contradictorii[25].

Elementul distinctiv dintre frontierele medievale și cele moderne reprezintă percepția diferită asupra limitelor teritoriilor din cadrul unei formațiuni statale în cele două epoci. Hotarele dintre unitățile administrativ-teritoriale în Evul Mediu nu erau ghidate de bariere naturale de-a lungul cursului râurilor sau a lanțurilor montane[26], ci de principiul subordonării burgului sau punctului fortificat învecinat, care exercita autoritatea sa asupra populației și teritoriilor înconjurătoare, indiferent dacă acest hotar era dintre două districte sau două state[27]. În comparație cu epoca modernă, frontierele medievale nu au reprezentat hotare liniare, ci regiuni distincte cu propriile trăsături geografice, economice și sociale, prin care ele se distingeau într-un anumit fel de restul teritoriilor celor două țări învecinate[28]. Totodată, controlul exercitat din partea puterii centrale nu era

[24] M. Coman, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV-XVI),* București: Polirom, 2013, p. 162, 169.

[25] D. Abulafia, Introduction: Seven Types of Ambiguity, c. 1100-1500. In: D. Abulafia, N. Berend (eds.), *Medieval Frontiers: Concepts and Practices*, Aldershot: Ashgate, 2002, p. 5, 12-14. Un exemplu pentru această din urmă caracteristică este oferit de Regatul Ungariei, unde s-a dezvoltat o veritabilă „ideologie de frontieră" prin invocarea imaginii teritoriilor Coroanei Sf. Ștefan în calitate de „poartă a creștinătății" în fața mongolilor, conform expresiei lui Bela IV (1235-1270) în scrisoarea sa către papa de la Roma în jurul anului 1250, în pofida faptului că în epoca medievală hotarele delimitate liniar dintre state încă nu existau, inclusiv în Ungaria (N. Berend, Hungary, 'the Gate of Christendom'. In: D. Abulafia, N. Berend (eds.), *Medieval Frontiers: Concepts and Practices*, Aldershot: Ashgate, 2002, p. 196, 198).

[26] În cazul munților, delimitarea granițelor a fost dificilă din cauza spațiilor montane vaste și totodată dificile pentru activitatea comisiilor de hotar (P. Beșliu-Muntean, *Considerații generale asupra securității frontierei central-sudice a Transilvaniei (secolele XII-XVI)*. În: Transilvania, nr. 3, 2009, p. 77). Chiar și în cazul Franței, unde a fost popularizat pentru prima dată conceptul de hotar natural, munții Pirinei au primit statutul oficial de graniță doar către 1795, iar demarcarea exactă a liniei de contact a avut loc doar către 1868 (Anna Groundwater, Renewing the Anglo-Scottish Frontier: Reassessing Early Modern Frontier Societies. În: Raingard Eßer, Steven G. Ellis (eds.), *Frontier and Border Regions in Early Modern Europe*, Hannover: Wehrhahn Verlag, 2013, p. 22), în timp ce Alpii au primit prima linie de delimitare imaginară a frontierei dintre Regatul Franței și Ducatul de Savoia, fără participarea unor comisii de frontieră la fața locului, doar în cadrul tratatului de pace de la Rijswijk în 1697 (Jozef W. Konvitz, *Cartography in France, 1660–1848: Science, Engineering and Statecraft*, Chicago: University of Chicago Press, 1987, p. 32-33).

[27] A. Janeczek, The Territorial Organization in Western Rus' between High and Late Middle Ages | Organizacja terytorialna zachodnich ziem Rusi pomiędzy pełnym i późnym średniowieczem. În: M. Wołoszyn, ed. *From Cherven' Towns to Curzon Line. The Lands on the Middle Bug during the Middle Ages and the Historiographic Perspective on the Formation of Poland's Etuastern Border, 18th-21st Century*. *Vol. I*. Leipzig: Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, 2017, p. 107.

[28] D. Hay, England, Scotland and Europe: the Problem of the Frontier. In: D. Hay, *Renaissance Essays*, London: The Hambledon Press, 1988, p. 310-314.

uniform asupra tuturor stăpânirilor sale – după cum remarcă M. Coman, statul medieval era din punct de vedere cartografic „un teritoriu în care petele de culoare se învecinează cu spațiile albe, regiuni în care puterea domnească era slabă, ineficientă sau chiar nu se exercita deloc”[29]. Un exemplu al acestei realități, adus de către istoricul român, reprezintă cazul frontierei răsăritene a Țării Românești, unde voievozii munteni s-au ciocnit cu dificultăți în impunerea autorității lor față de vechea boierime buzoiană, râmniceană și brăileană[30].

Reevaluând aprecierile frontierelor medievale și moderne, putem trece la analiza nemijlocită a izvoarelor documentare, care pot să descrie evoluția justiției de frontieră în zonele de graniță dintre Țara Moldovei și Regatul Poloniei. Pentru intervalul secolului XV – mijlocului secolului XVI, sarcinile de judecată în spațiul frontalier au revenit demnitarilor teritoriali, numiți de către voievozii de la Suceava și Curtea de la Cracovia. Din partea Moldovei, principalii dregători atestați documentar la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului XV au fost starostii sau pârcălabii Hotinului și Țeținei[31]. Prima atestare a unui pârcălab al Hotinului apare în salvconductul dat de Ștefan I la 3 februarie 1397 lui Spytko de Melsztyn, ducelui Podoliei[32]. La începutul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432), în cadrul Sfatului său domnesc au fost menționați Șandru de la Hotin și Hotco de la Țețina în actul emis pe 28 iunie 1401[33], iar în hrisovul din 7 ianuarie 1403 figurează Horaeț de la Hotin[34]. Pe cealaltă parte a frontierei, rolul de reprezentare al intereselor regale a revenit starostilor generali ai Podoliei și conducătorilor Voievodatului Rusesc, în subordonarea cărora se aflau starostii Colomeei, Sneatânului și Cameniței. O particularitate importantă a sistemului administrativ al provinciilor polone a reprezentat ponderea tot mai înaltă deținută de câte șleahta locală în administrația regiunilor de frontieră cu Țara Moldovei. În prima jumătate a secolului XV s-a distins familia nobiliară Buczacki, care a deținut proprietăți funciare și influență majoră în Podolia și Pocuția, unul dintre reprezentanții săi de seamă fiind Teodoryk Buczacki, castelanul Cameniței (1442-1455) și starostele general al Podoliei (1442-1455)[35].

[29] M. Coman, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV-XVI),* București: Polirom, 2013, p. 211.

[30] *Idem*, p. 148.

[31] Starostii numiți la Hotin și Țețina au avut un rol identic cu cel al pârcălabilor în Țara Moldovei, fiind dregători teritoriali cu funcții de reprezentare a puterii domnești la fața locului și rezultând dintr-o influență fie pe filiera maramureșeană, fie pe cea polono-haliciană asupra practicilor cancelariei moldovene timpurii (A. Bejenaru, Starosts in the Principality of Moldavia. A Case Study (1387-1439). In: *Transylvanian Review*. 2024, vol. XXXIII, no. 2, p. 81-82).

[32] M. Costăchescu, *Documente moldovenești...*„Viața Românească” S.A., 1932, doc. 168, p. 616-617.

[33] DRH, A, I, doc. 13, p. 18-20.

[34] DRH, A, I, doc. 17, p. 24-25.

[35] C. Rezachevici, Magnații Buczacki-Jazlowiecki și Moldova în secolele XV-XVI și ramura necunoscută a acestora, boierii moldoveni Buceațchi, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 3-4, 2006, p. 21; В. Михайловський, *Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст.* – К.: Темпора, 2012, p. 121.

Membrii clanului Buczacki, calificați drept „adevărați „regișori" de graniță" de C. Rezachevici[36] și „stăpâni necoronați ai Podoliei" de V. Mykhailovsky[37], și alți reprezentanți ai șlehtei Podoliei și Voievodatului Rusesc au fost principalele figuri din rândul demnitarilor de frontieră cu care a avut de a face Ștefan cel Mare, când acesta lua măsuri pentru normalizarea relațiilor cu Regatul Poloniei în primii săi ani de domnie, ținând cont de intervențiile anterioare ale demnitarilor regali în luptele pentru scaunul domnesc[38]. În cadrul înțelegerilor încheiate la Overchelăuți pe 4 aprilie 1459 domnul Moldovei a dus negocieri cu reprezentanții regelui Poloniei: Andrzej Odrowąż, palatinul și starostele general al Voievodatului Rusesc, și Hryezko de Pomorzany, starostele general al Podoliei. Textul tratatului conține un pasaj scurt, care este relevant pentru subiectul cercetării de față – părțile semnatare au precizat căile de evitare a declanșării unui război din cauza comiterii unor jafuri sau furturi pe teritoriile Coroanei polone: „nu trebuie prin aceasta să se înceapă războiul, rupându-se pacea, ci trebuie să se facă justiția pe o altă cale în modul obișnuit și după obiceiul ținut de demult"[39].

Această frază, deși strâns legată de incursiunile militare recente cu scopuri de prădare în regiunea hotarului moldo-polon, indică existența unei practici de evitare a escaladării conflictelor izbucnite la frontiera celor două țări, care nu a fost consemnată anterior în precedentele tratate bilaterale cunoscute. Cât de veche era această tradiție nu se poate determina ușor, dar, considerând absența acestor stipulații în precedentele acte și ulterioara lor reînnoire și completare

[36] C. Rezachevici, *Din vechile legături politico-diplomatice uitate polono-române – magnații Buczacki-Jazłowiecki și Moldova în secolele XV-XVI*. În: Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych / Bogăția multiseculară a legăturilor istorice și culturale polono-române, Suceava, 2014, p. 69.

[37] В. Михайловський, *Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст*. – К.: Темпора, 2012, p. 117.

[38] Teodoryk Buczacki s-a poziționat în calitate de protector al intereselor lui Iliaș I, Roman al II-lea, Alexandru al II-lea și Bogdan al II-lea, organizând chiar o intervenție militară în favoarea lui Alexandru al II-lea împotriva lui Bogdan al II-lea (DRH, A, I, doc. 231, p. 325-327; doc. 275, p. 390-391; M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. Vol. II. Documente interne: urice, (ispisoace), surete, regeste, traduceri (1438-1456). Documente externe: Acte de împrumut, de omagiu, tractate, solii, privilegii comerciale, salvconducte, scrisori.* Iași: „Viața Românească" S.A., 1932, doc. 219, p. 746-749, doc. 225, p. 765-769; C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova: a. 1324-1881*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 516-517). Acest trend a fost continuat după moartea lui Teodoryk de către fiul său, Bartoș Buczacki-Jazłowiecki, devenit nou staroste general al Podoliei, și fratele său Michał Mużiło Buczacki, care au asistat la omagiul depus de Alexandru al II-lea regelui Poloniei Cazimir al IV-lea în 1455 și au primit din partea lui Petru Aron posibilitatea de a numi noi dregători „între panii noștri moldoveni" la Hotin și Cernăuți în 1457 (M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. Vol. II. Documente interne: urice, (ispisoace), surete, regeste, traduceri (1438-1456). Documente externe: Acte de împrumut, de omagiu, tractate, solii, privilegii comerciale, salvconducte, scrisori.* Iași: „Viața Românească" S.A., 1932, doc. 234, p. 808-814).

[39] I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare. Volumul II. Hrisoave și cărți domnești (1493-1503). Tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, salv-conducte, scrisori (1457-1503),* București: Atelierele grafice Socec & Co., 1913, doc. 126, p. 266-269.

în tratatele încheiate între cele două țări în 1468, 1499, 1510, 1518, 1519, 1527, 1538 și 1539[40], admitem posibilitatea începutului cooperării tot mai strânse dintre dregătorii teritoriali moldoveni și polonezi pe subiectele de administrare a frontierei comune încă din anii 1440'-1450', când a avut loc consolidarea paralelă a rolului pârcălabilor Hotinului și Țeținei/Cernăuțiului și a starostilor din Colomeea, Sneatân și Camenița. Un indiciu indirect reprezintă dispoziția din 1458 a lui Andrzej Odrowąż, palatinul și starostele general al Voievodatului Rusesc, și Michał Mużiło Buczacki, starostele Sneatânului și Colomeei, privitoare la cazurile furturilor de vite, cai și alte animale domestice ale negustorilor din Moldova și Lwów. Oficialii poloni specificau ca persoanele ce au avut de suferit de pe urma furtului să nu tulbure drumul comercial în căutarea animalelor pierdute și să se adreseze la consulii orașului Colomeea, în jurisdicția căruia revenea litigiul dintre partea vătămată și cea învinuită. Țăranul acuzat în furt era chemat la judecată, fiind obligat să prezinte doi martori din satul său de baștină, care puteau să confirme dacă vita sau calul contestat aparținea lui sau a fost cumpărat, cu indicarea numelui vânzătorului[41].

Închegarea practicilor juridice de tratare a supușilor celeilalte țări în regiunile de frontieră și de colaborare dintre demnitarii Țării Moldovei și Regatului Poloniei pe subiectul problemelor justiției de frontieră poate fi observat în tratatul aprobat la Hotin pe 9 octombrie 1467 după întâlnirea delegației moldovene (condusă de Vlaicu, unchiul lui Ștefan cel Mare și fostul staroste al Hotinului, Goian, starostele de atunci al Hotinului, Șandru, pârcălabul Dorohoiului și Iuga vistiernicul) și poloneze (în frunte cu Grigorie, arhiepiscopul de Lwów, Stanisław din Chodcze, voievodul rusesc și starostele de Halici, Michał Mużyło Buczacki, starostele de Colomeea, Sneatân și Coropeț). Principalii participanți de ambele părți în mare parte au fost dregătorii teritoriali ai frontierei moldo-polone, care au decis convocarea unei alte adunări similare anul următor „sub Hotin, în întâia săptămână după Sf. Gheorghe" pentru discutarea tuturor subiectelor „pentru care nu s-au putut înțelege între sine... atât cele mari cât și cele mici, cât și cele ce se vor ivi de la această adunare înainte"[42].

---

[40] I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare. Volumul II. Hrisoave și cărți domnești (1493-1503). Tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, salv-conducte, scrisori (1457-1503),* București: Atelierele grafice Socec & Co., 1913, doc. 133, p. 296-299, doc. 178, p. 417-426; M. Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Ștefăniță voevod (1517-1527)*. Iași: Institutul Românesc de Arte Grafice „Brawo", 1943, doc. 105, p. 491-501; *Acta Tomiciana.* T. 5, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1855, doc. 90, p. 90-93; *Acta Tomiciana.* T. 9, Poznań: Biblioteka Kórnicka, 1876, doc. 71, p. 66-69; C. Rezachevici, Tratatul între Petru Rareș și Sigismund I (28-31 august 1538) din vremea campaniei lui Suleiman Magnificul în Moldova. În: *Cercetări istorice*, IX-X, 1978-1979, p. 324-325; *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae*. T. 1, cz. 1-2, Vilna: Wyd. Dogiel Maciej, 1758, p. 617. (În continuare I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare...).*

[41] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente privitore la istoria românilor. Vol. II. Partea 2. 1451-1510*, Bucuresci: Stabilimentulu graficu Socecu Teclu, 1891, doc. 93, p. 111.

[42] I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare.,* doc. 133, p. 298-299.

Deși rezultatele acestor discuții verbale nu s-au păstrat într-o formă scrisă, observăm o tendință a colaborării între dregătorii teritoriali ai celor două țări în cadrul ședințelor comune, cu precizarea următoarei date a întâlnirii delegației regale și domnești în cazul apariției unei asemenea necesități din partea regelui Poloniei. Acest fapt marchează începutul reglementării pașilor de soluționare a pricinilor de la frontieră în comun acord. Procesul respectiv a fost perturbat la finele secolului XV de înrăutățirea relațiilor moldo-polone după 1486, care a culminat cu campania nereușită a regelui Jan Olbracht (1492-1501) împotriva Țării Moldovei din 1497. Tratatul de pace semnat după încheierea acestui conflict la Hârlău pe 12 iulie 1499 consemnează extinderea prerogativelor dregătorilor de periferie, transferând supușii poloni sub jurisdicția starostilor de Hotin și Cernăuți în timpul călătoriilor lor în Moldova, cărora aceștia puteau să se adreseze pentru ca „să facă dreptate tuturor oamenilor din țările Domniei Sale Craiului și ale sus-numiților frați ai Domniei Sale (marele duce al Lituaniei Alexandru și prințul polonez Sigismund – n.n.)". Același lucru se prevedea și în cazul moldovenilor veniți în Polonia, care puteau să se adreseze după ajutor starostelui de la Camenița[43].

Din acest fragment putem desprinde transmiterea prerogativelor privind problemele apărute pentru supușii domnului Moldovei în Regatul Poloniei exclusiv doar starostilor de la Camenița în detrimentul omologilor săi din Pocuția, responsabili pentru Sneatân și Colomeea – posibil, din motivele prădărilor și devastărilor suferite de orașele din Voievodatul Rusesc, și Pocuția în mod special, pe timpul războiului din 1497[44]. Pe lângă acestea, tratatul din 1499 prevedea soluționarea oricăror „mari strâmbătăți" apărute între cei trei starosti de frontieră prin trimiterea unor delegații de boieri și șleahtici cu avizul domnului Moldovei și regelui Poloniei, specificându-se că în cazul „neînțelegerilor și pagubelor ce s-ar ivi între boierii noștri de amândouă părțile" condițiile tratatului în cauză nu pot fi în nici un fel încălcate sau abandonate[45].

Un tratat similar de pace a fost încheiat mai târziu, pe 14 septembrie 1499, cu marele duce al Lituaniei, Aleksander (1492-1506), care prevedea că dacă s-ar întâmpla „vreun furt, vreo tâlhărie, vreo pradă sau altceva", ambele părți se obligau să-și trimită dregătorii de frontieră pentru o întâlnire cu scopul de a regula pro-

[43] I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare.,* doc. 178, p. 424-425.

[44] Chiar înainte de intrarea propriu-zisă a forțelor regelui Poloniei pe teritoriile Moldovei, Liborius Nacker, secretarul general al Ordinului Teuton și martor al participării cavalerilor germani în campania lui Jan Olbracht din 1497, a consemnat de trei ori în jurnalul său de campanie devastarea de către turci a Colomeei și a încă unui oraș de la granița moldo-polonă – după cum admite L. Cîmpeanu, cel mai probabil în acest din urmă caz merge vorba de Sneatân (L. Cîmpeanu, *Jurnalul de campanie al cavalerilor teutoni, 1497: Moldova, Polonia și Ordinul Teuton la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare*, București: Humanitas, 2023, p. 76, 177-178). Aceste evenimente au avut loc înainte de 4 august 1497, ceea ce în combinație cu retragerea în condiții nefavorabile a trupelor regale sub presiunea oștirii domnești din Moldova după bătălia de la Codrii Cosminului explică absența starostilor celor două localități de frontieră în cadrul tratatelor de pace încheiate în 1499.

[45] I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare.,* doc. 178, p. 424.

blemele apărute și a face judecată „tuturor celor nedreptățiți, de o parte și de alta, fără întârziere”[46]. Deși înțelegerea moldo-lituaniană nu nominaliza exact starostii responsabili pentru întrunirile de frontieră, cei mai probabili candidați pentru această misiune puteau fi starostele de Brațlav, amplasat cel mai aproape de hotarul nistrean în Podolia, și Costea, pârcălabul de Soroca, menționat pentru prima dată ca martor al tratatului moldo-polon din 12 iulie 1499 și moldo-lituanian din 14 septembrie 1499. C. Burac consideră că, deși nu există alte mărturii anterioare a unui dregător în localitatea de pe Nistru, un asemenea oficial ar fi existat cu mult mai devreme, preluând opinia lui C. C. Giurescu că ținutul Sorocii ar fi fost întemeiat încă din anii domniilor primilor voievozi ai Moldovei[47]. Totuși, prima mențiune a ținutului Sorocii este mult mai târzie, figurând în hrisovul emis de cancelaria lui Petru Rareș pe 25 martie 1529[48].

Următoarea mențiune a aspectelor coordonării acțiunilor judiciare din partea demnitarilor domnești și regali se regăsește în tratatele de pace încheiat dintre domnul Bogdan III (1504-1517) și regele Sigismund I cel Bătrân (1506-1548). Printre condițiile actelor semnate de cele două părți la Iași și Cracovia în 1510 se număra reconfirmarea vechilor prevederi din 1499 referitoare la transmiterea în jurisdicția starostilor de la Hotin, Cernăuți și Soroca a judecății cazurilor legate de supușii Coroanei polone. În cazul moldovenilor aflați pe teritoriile în Podolia și în țara Haliciului, ei puteau solicita inițierea judecăților atât din partea starostelui Cameniței, cât și din partea starostelui Haliciului – o diferență semnificativă față de tratatul din 1499, unde doar oficialul cetății de pe malul stâng al Nistrului a deținut asemenea prerogative. În cazul apariției unor neînțelegeri între starostii moldoveni și omologii lor polonezi, tratatele din 1510 prevedeau același lucru ca și în 1499 – întâlnirea consilierilor numiți de regele Poloniei și domnul Moldovei pentru discuții și atingerea unei soluții pașnice[49].

Reluarea practicii întrunirilor dregătorilor de frontieră a Țării Moldovei și Regatului Poloniei a cunoscut mai multe dificultăți, după cum arată corespondența lui Sigismund I din vara anului 1513. Regele Poloniei l-a înștiințat pe Bogdan al III-lea despre convocarea demnitarilor săi de margine în frunte cu starostele Cameniței pentru întâlnirea preconizată pe atunci cu „căpitanii și oficialii” moldoveni, în care trebuiau să fie judecate „toate daunele și ofensele” comise de ambele părți. Cu toate acestea, „prefecții și căpitanii” domnești nu au venit în cele din urmă „la locul convenit și tradițional al întrunirii”, preferând o altă locație lângă cursul Nistrului, care era apreciată de monarhul polon ca o încălcare a obiceiurilor vechi. După învinu-

[46] I. Bogdan (ed.), *Documentele lui Ștefan cel Mare.,* doc. 179, p. 445-446.

[47] C. Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Academica, 2002, p. 175-176; C. C. Giurescu. *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, ed. a II-a, București: Editura Enciclopedică, 1997, p. 287.

[48] DIR, Veacul XVI, A, I, doc. 284, p. 318-319.

[49] M. Costăchescu (ed.), *Documentele moldovenești de la Bogdan voevod (1504-1517)*. București: Fundația Regelui Carol I, 1940, doc. 76, p. 481-482; *Acta Tomiciana*. T. 1, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1852, doc. 39, p. 56-60.

irea demnitarilor moldoveni în tergiversarea judecării tuturor certurilor existente de ambele părți, subliniind în mod special „neplăcerile și daunele" comise de supușii voievodului de la Suceava, Sigismund I propunea convocarea unei alte întâlniri a demnitarilor de hotar din ambele țări la Chodrowcze (actualmente, satul Hodorivți din raionul Camenița, regiunea Hmelnîțkîi, Ucraina), care era considerat ca „un loc vechi de întâlniri"[50]. Cu ocazia acestei noi întâlniri preconizate, regele Poloniei i-a adresat un mesaj separat starostelui Cameniței, Stanisław Lanckoroński, de a se prezenta la fața locului pentru aplicarea justiției de frontieră[51].

În anii domniei lui Bogdan al III-lea au fost întocmite mai multe documente, care au relevat pedepsirea încălcărilor comise în regiunile de frontieră moldo-polonă. În scrisoarea sa din 18 decembrie 1512, regele Poloniei indica starostelui Cameniței, Stanisław Lanckoroński, despre insubordonarea șlehtei din Podolia, care nu dorea să întoarcă fugarii originari din Țara Moldovei, punând sub pericol înțelegerile de pace atinse cu voievodul de la Suceava. Sigismund I poruncea oficialului său să-i cheme pe toți nobilii, care acordau refugiu fugarilor moldoveni și nu se ascultau de poruncile reîntoarcerii lor, în cetatea Cameniței împreună cu persoanele căutate. Dacă aceștia s-ar fi eschivat de la cerințele starostelui, S. Lanckoroński avea libertatea din partea regelui de a-i reține pe nobilii dați în interiorul cetății, iar în cazul neprezentării lor la Camenița, suveranul polon permitea pedepsirea șleahticilor problematici prin confiscarea bunurilor lor private[52].

Alte prevederi cu privire la perchiziția mărfurilor negustorilor poloni în Moldova sunt menționate indirect de către Sigismund I în scrisoarea sa către Bogdan al III-lea din 17 februarie 1513. Regele Poloniei îl atenționa pe domnul Țării Moldovei privind încălcările comise de dregătorii moldoveni față de negustorii de la Lwów și alte localități polone, solicitând reîntoarcerea tuturor mărfurilor confiscate ilegal către părțile vătămate. Totodată, Sigismund I a înștiințat starostii săi de margine și consulii Lwówului de a administra justiția împreună cu oficialii domnești „când va apărea necesitatea, fără dificultăți sau lungi așteptări"[53] – cu toate acestea, îndeplinirea acestor promisiuni ale monarhului polon

[50] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente privitoare la Istoria Românilor, Vol. II. Partea 3 (1510-1530),* București: Stabilimentul grafic I.V. Socecŭ, 1892, doc. 91, p. 84. (În continuare E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente...).*

[51] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente...,* doc. 92, p. 85-86. Stanisław Lanckoroński era reprezentantul șlehtei originare din Małopolska, clanul său nefiind originar prin statutul său nobiliar din Podolia, cum a fost cazul familiilor Buczacki sau Chodecki. În 1510 el a obținut funcția de staroste general al Cameniței, servind anterior în calitate de ceașnic în Sandomir. Schimbarea activității sale într-o regiune cu totul străină lui a fost cauzată de opoziția șlehtei mijlocii și mici din Voievodatele Rusesc și al Podoliei, frustrate de acumularea de funcții de către Stanisław Chodecki, și de încrederea personală a regelui Sigismund I. Ulterior, el a obținut și dezvoltat un domeniu propriu la Skała, amplasată la vest de Camenița, devenită reședința principală a familiei Lanckoroński și a titlului de staroste al localității eponime. S. Lanckoroński a servit în funcția de staroste general al Cameniței și al întregii Podolii pentru următorii 25 de ani, decedând în 1535 (В. Михайловський, *Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст.* – К.: Темпора, 2012, p. 256-257, 259, 261-262).

[52] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente.,* doc. 49, p. 43-44.

[53] *Idem*, pp. 73-74.

rămân a fi neclare. Probleme similare pe linie comercială le-au avut episodic și negustorii moldoveni – într-o altă scrisoare către voievodul de la Suceava din 15 iunie 1513, regele Poloniei informa despre adresarea doleanțelor soliei domnești față de locuitorii Lwówului, reiterând că se va aplica justiția față de comercianții din Moldova „pentru menținerea bunei vecinătăți”[54].

În scrisoarea sa din iunie 1513, regele Poloniei solicita domnului Moldovei de a întoarce fugarii originari de pe teritoriile Coroanei polone, precum și captivii luați în împrejurimile Lwówului încă de pe timpul precedentului război moldo-polon din anii 1506-1509. Totodată, Sigismund I își asuma obligația de a pedepsi toți hoții și a-i lipsi de refugiu în interiorul regatului, îndemnându-l pe domnul Moldovei să facă același lucru[55]. O altă colizie la frontiera moldo-polonă a fost cazul trimiterii unui număr nespecificat de cercetași de către voievodul de la Suceava pe teritoriile Coroanei polone pentru urmărirea detașamentelor tătarilor. Sigismund I menționa în scrisoarea sa către Bogdan al III-lea că, deși tătarii nu se rețineau pentru mult timp în interiorul regatului și toate știrile despre mișcările lor erau împărtășite cu voievodul de la Suceava, el era de acord cu prezența oamenilor domnești pe pământurile Coroanei cu o singură condiție – prezentarea lor obligatorie la demnitarii săi de frontieră pentru a raporta cauza sosirii lor în regat. Suveranul polon sublinia comportamentul și motivele suspecte ale activității acestor cercetași, care de obicei pătrundeau în secret „în haine religioase”, unii dintre ei fiind reținuți de către oficialii regali[56].

După încheierea păcii din 1510, noi tratate bilaterale care au abordat subiectul statutului hotarului moldo-polon au fost elaborate în anii de domnie ai lui Ștefan al IV-lea (1517-1527). Primele înțelegeri de pace și alianță pe 9 martie și 4 mai 1518 reînnoiau vechile prevederi ale tratatelor semnate în 1510 cu referință la oferirea judecății supușilor celor două țări de către starostii de frontieră și modalitatea soluționării potențialelor conflicte între oficialii teritoriali ai Poloniei și Moldovei în mod pașnic prin organizarea unei întâlniri dintre consilierii celor doi monarhi[57]. Pe 7 august 1519 la Cracovia a fost semnat o amplă convenție de frontieră între reprezentanții lui Sigismund I și Ștefan al IV-lea, care au reiterat cooperarea demnitarilor pe ambele părți ale hotarului moldo-polon. Nu este întâmplător și faptul că rolul-cheie în semnarea acestui tratat l-au jucat dregătorii de frontieră: Otto Chodecki, palatinul Galiției și starostele Haliciului, Colomeei și Sneatânului; Nicolae Iskrzicki, starostele Podoliei; boierii Grincovici și Tălabă, starostii de Hotin; Petrică, starostele de Cernăuți[58].

[54] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente.,* doc. 90, p. 83-84.
[55] *Idem*, pp. 84-85.
[56] *Idem*, p. 85.
[57] *Idem*, doc. 215, p. 287-291; M. Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Ștefăniță voevod (1517-1527)*. Iași: Institutul Românesc de Arte Grafice „Brawo”, 1943, doc. 105, p. 500-501.
[58] *Acta Tomiciana.* T. 5, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1855, doc. 90, p. 90.

Convenția din 1519 stipula convocarea în fiecare an a două diete moldo-polone cu misiunea de administrarea coordonată a justiției la frontieră: prima de ziua Sfintei Treimi pe malul Nistrului în fața cetății Hotinului, iar cea de-a doua peste două săptămâni la Colacin. Ambele adunări erau alternate în amplasarea lor fie în Podolia și Galiția, fie la Hotin și Colacin peste un an. Actul bilateral încheiat la Cracovia dintre reprezentanții celor două țări conținea mai multe prevederi referitoare la aplicarea pedepselor pentru furturile comise de supușii moldoveni și polonezi, prezentarea răvașelor emise de starostii de frontieră pentru justificarea urmăririi suspecților și a obiectelor furate pe teritoriul celeilalte țări cu specificarea furtului comis, costul solicitării unui asemenea răvaș din partea autorităților, depunerea jurămintelor de către persoanele suspectate în comiterea furturilor înainte de cercetarea proprietății lor de către păgubaș și autoritățile locale, urmărirea schimbului de obiecte furate de la o persoană la alta până la al patrulea cumpărător, obligativitatea străjerilor de frontieră de a prinde un suspect sau un hoț împreună cu obiectele furate și a-l prezenta la judecata starostilor; responsabilitatea penală a străjerilor în cazul sechestrării ilegale a bunurilor unei persoane sau a reținerii și maltratării persoanelor nevinovate; valoarea amenzilor achitate de învinuit pentru răpirea sau violarea unei femei; garantarea libertății de întemeiere a satelor de pe ambele părți ale frontierei etc.[59]

Astfel, convenția moldo-polonă din 1519 consemnează un grad mai înalt al implicării puterii centrale a celor două state în problemele judiciare din zonele de periferie comună. Dacă tratatul bilateral încheiat în 1433 doar consemna demarcarea propriu-zisă a frontierei cu Țara Moldovei și nu a ridicat problema combaterii cazurilor de încălcare a legilor, atunci în 1519 asistăm la abordarea diferitor subiecte legate de aplicarea justiției la frontieră, modului de pedepsire a infracțiunilor comise, problema înființării unor noi sate în preajma hotarului comun etc. Definirea tot mai strictă a cazurilor posibile de încălcare a intereselor celor două state și felului cum ele pot fi soluționate indică procesul tranziției hotarului moldo-polon spre o frontieră cu un control mai înalt din partea puterii centrale.

Prevederile gestiunii frontierei moldo-polone din anii domniei lui Bogdan al III-lea și Ștefan al IV-lea au fost reînnoite și în primii ani ai domniei lui Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546). Noua convenție încheiată la Cracovia pe 12 mai 1527 a fost semnată de Stanisław Chodecki, mareșalul general de coroană, starostele general rusesc, starostele de Lwów și Lubaczów; Janusz Swirczowski, castelanul de Wiślica și starostele de Lublin; Stanisław Lanckoroński, ceașnic de Sandomir și staroste al Cameniței și al întregii Podolii; starostii moldoveni Vlad de Hotin și Toma Barnovschi de Cernăuți[60]. Ca și în cazul precedentelor înțelegeri bilaterale, semnalăm rolul crucial al dregătorilor de frontieră în atingerea acestor acorduri, mai ales a reprezentanților familiilor Chodecki și

[59] *Acta Tomiciana.* T. 5, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1855, doc. 90, p. 90-93.

[60] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente privitoare la Istoria Românilor, Vol. II. Partea 3 (1510-1530),* București: Stabilimentul grafic I.V. Socecŭ, 1892, p. 732-733.

Lanckoroński – deținători a mari domenii și bogății în această parte de periferie a Uniunii polono-lituaniene.

Convenția din 1527 stipula transmiterea tuturor cazurilor de nedreptăți aplicate supușilor polonezi în formă scrisă starostelui Sorocii și supușilor moldoveni starostilor de Camenița și Halici, înglobând astfel ținutul Sorocii pentru prima dată în cadrul sistemului de înțelegeri încheiate în 1519. Starostele domnesc era obligat să fie prezent la adunările demnitarilor de frontieră la Hotin sau în orice alt loc prestabilit – în cadrul acestor evenimente două zile erau rezervate pentru judecarea plângerilor supușilor voievodului moldovean față de polonezi, după care următoarele două zile ar fi fost ascultate plângerile locuitorilor Podoliei față de moldoveni, iar a cincea zi ar fi urmat achitarea amenzilor. În cazul neachitării la timp a amenzii de către un moldovean sau un podolian, persoana vinovată urma să achite suplimentar părții vătămate câte o marcă podoliană, iar starostelui – un galben moldovenesc[61].

De asemenea, convenția din 12 mai 1527 prevedea reînnoirea tuturor prevederilor ale tratatului încheiat de Sigismund I cu Bogdan al III-lea, inclusiv în domeniul justiției de frontieră. Persoanele, care treceau din Podolia și țara Haliciului în ținuturile Hotinului și Cernăuțiului pe timpul urmăririi răufăcătorilor de supușenie poloneză, nu aveau nevoie să prezinte răvașe din partea starostilor de frontieră cu condiția prezenței a doi martori. Aceleași stipulații se răspândeau și asupra celor, care urmăreau infractorii moldoveni pe teritoriile Podoliei și Haliciului, conlucrând cu autoritățile satelor locale. Textul înțelegerii fixa de asemenea amenda de 120 de galbeni moldovenești pentru stoparea sau vătămarea persoanelor aflate în căutarea proprietăților sale furate, cuantumul maxim (10 mărfuri, boi, cai, iepe, văci, oi sau porci) al compensațiilor ale unui sat de frontieră în favoarea celuilalt în cazul descoperirii bunurilor furate. Pedeapsa hoților cunoscuți care se deplasau prin Moldova, Halici sau Podolia era responsabilitatea starostilor de frontieră, în timp ce suspecții erau obligați pentru eliberarea lor să depună jurământ în fața autorităților împreună cu doi martori aleși din cei patru prezentați la judecată – în cazul judecării aceleiași persoane a cincea oară, el nu mai putea beneficia de ajutorul martorilor și risca să fie spânzurat. Bunurile găsite la un răufăcător moldovean sau polon erau restituite înapoi, cu excepția a unei zecimi în natură sau bani, achitate starostelui[62].

Pe lângă acestea, tratatul din 1527 prevedea condiții referitoare la fuga nesancționată a slugilor unor nobili sau boieri din Podolia în Moldova și viceversa, la morile construite ilegal pe teritoriile ambelor țări, la debitorii care treceau hotarul fără să achite datoriile lor, la vagabonzii care treceau din Podolia în Moldova și viceversa, la cei care treceau hotarele fără a plăti dările sau impozitele cuvenite, la modul de restituire a datoriilor debitorilor de orice proveniență locuitorilor și administrației din regiunile de frontieră ale Moldovei și din Podolia, la amen-

[61] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente.,* p. 733.
[62] *Idem*, pp. 739-740.

zile cuvenite pentru o fecioară răpită cu sau fără acordul ei din Podolia și țara Haliciului în Moldova și viceversa etc.[63] Înțelegerea din 12 mai 1527 a fost completată ulterior de tratatul de pace și alianță încheiat între Sigismund I și Petru Rareș pe 13 decembrie 1527, care a fost inspirat de același model și conținut al tratatelor din 1510 și 1518, enumerând și reconfirmând vechile condiții ale administrației justiției în regiunile de frontieră a Regatului Poloniei și a Țării Moldovei, precum și ale modalității de soluționare a neînțelegerilor apărute între starostii celor două state[64].

Astfel, identificarea, enumerarea și sincronizarea detaliată a soluționării diferitor cazuri de judecată și modului de aducere la justiție a diferitor categorii de răufăcători în tratatele bilaterale dintre Regatul Poloniei și Țara Moldovei reconfirmă gradul tot mai înalt de consolidare a hotarului moldo-polon cu o implicare tot mai activă atât a starostilor Podoliei, Haliciului și a ținuturilor de nord ale Moldovei, dar și a puterii centrale din cele două state vecine asupra zonei de frontieră comună. Această evoluție pașnică a fost însă perturbată în mod substanțial de schimbarea radicală a politicii externe urmărite de Petru Rareș în prima sa domnie, care a readus din nou pe agenda politică a timpului problema Pocuției.

Eșecul tentativelor fiului lui Ștefan cel Mare de a recupera provincia contestată și contextul politico-militar creat în condițiile lansării campaniei lui Suleiman I Magnificul din 1538 împotriva Moldovei a rezultat în cele din urmă în semnarea tratatului de pace cu marele hatman al Poloniei, Jan Tarnowski, la Hotin pe 28-31 august 1538. Pe lângă renunțarea la toate pretențiile sale față de Pocuția, Petru Rareș a acceptat condiții suplimentare, care atestau încălcări frecvente de frontieră din partea păstorilor moldoveni – acestora li se interzicea construcția de câșle dincolo de Nistru, ridicarea ambarelor și prisăcilor pe pământurile Coroanei polone fără acordul prealabil din partea starostilor și proprietarilor funciari regionali[65]. Introducerea mai multor interdicții pentru stabilirea supușilor moldoveni pe teritoriile Coroanei și menținerea proprietăților lor private acolo a continuat în ulterioarele înțelegeri moldo-polone, încheiate de Ștefan Lăcustă (1538-1540) în 1539, Iliaș II (1546-1551) în 1546 și 1547 și Alexandru Lăpușneanu (1552-1561; 1564-1568) în 1553[66]. De exemplu, în convenția încheiată la Cracovia pe 20 februarie 1539, deși se restituia vechea tradiție a adunărilor starostilor din Camenița, Halici, Hotin și Cernăuți și coordonarea acțiunilor acestora de pedepsire a răufăcătorilor din ambele state, supușilor moldoveni se interzicea așezarea pe

[63] E. Hurmuzaki, N. Densușianu (ed.), *Documente.,* p. 740-742.

[64] *Acta Tomiciana.* T. 9, Poznań: Biblioteka Kórnicka, 1876, doc. 71, p. 68-69.

[65] C. Rezachevici, Tratatul între Petru Rareș și Sigismund I (28-31 august 1538) din vremea campaniei lui Suleiman Magnificul în Moldova. În: *Cercetări istorice*, IX-X, 1978-1979, p. 324-325.

[66] *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae*. T. 1, cz. 1-2, Vilna: Wyd. Dogiel Maciej, 1758, p. 617; I. Corfus (ed.), *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, doc. 11, p. 17, doc. 70, p. 145-148, doc. 84, p. 172-177, doc. 87, p. 186-188; B. P. Hasdeu, *Arhiva Istorică a României*. T. II, București: Imprimeria Statului, 1865, p. 59.

teritoriile Coroanei polone dincolo de Nistru fără acordul prealabil al starostilor sau a proprietarilor funciari polonezi[67].

Acest punct a fost ulterior expus mai desfășurat în jurământul de pace al lui Ștefan Lăcustă emis la Hârlău pe 18 aprilie 1539, în care voievodul de la Suceava promitea că nici un supus al său nu putea deține „în țara Majestății Sale regelui Poloniei pe ambele părți ale râului Nistru... locuință, turme, mărfuri și nici albine, decât cu îngăduința starostilor sau arendașilor Majestății Sale regelui Poloniei sau și a acelor nobili al cărora va fi pământul sau moștenirea”[68]. Considerând mențiunea ambelor maluri ale Nistrului, tratatele din 1539 se refereau cel mai probabil la situația proprietăților supușilor moldoveni nu atât în Podolia, ci mai ales în țara Haliciului împreună cu Pocuția, care au fost principalul măr al discordiei dintre cele două state, ceea ce a rezultat după victoriile obținute de către Regatul Poloniei în adoptarea acestor măsuri drastice față de moldoveni. În plus, această stipulație poate sugera un grad mult mai înalt de permeabilitate a frontierei moldo-polone înainte de agravarea relațiilor moldo-polone în 1530, în care un număr considerabil de supuși moldoveni au deținut un loc semnificativ în economia țării Haliciului în domeniul agriculturii, creșterii animalelor, prisăcăritului și comerțului.

În concluzie, perioada secolului XV – mijlocul secolului XVI s-a remarcat prin cooperarea tot mai strânsă dintre oficialii regali și domnești în regiunea graniței comune, care era reglementată la înțelegerilor oficiale moldo-polone și dezvoltată prin contactele frecvente atât la nivelul conducătorilor celor două state, cât și a demnitarilor de frontieră la nivel local. Conflictele militare dintre Țara Moldovei și Regatul Poloniei nu au perturbat semnificativ acest proces, ci, dimpotrivă, au stimulat ambele părți să se implice tot mai mult în afacerile interne ale zonei frontaliere comune. În șirul măsurilor luate s-au numărat specificarea algoritmului de extrădare a criminalilor și aplicare a pedepselor pentru tranziția nesancționată a hotarului, limitarea gradului de permeabilitate a hotarului comun (cu mai multe interdicții pentru strămutare și păstrarea bunurilor imobile pe teritoriile Coroanei polone de către supușii moldoveni către mijlocul secolului XVI).

În același timp, subiectul justiției de frontieră rămâne departe de a fi elucidat până la capăt pentru perioada cercetată. În primul rând, o problemă majoră reprezintă gradul de eficiență a tratatelor și hotărârilor atinse de către autoritățile centrale și periferie – corespondența regilor Poloniei cu demnitarii lor de periferie și domnii Moldovei relevă existența mai multor neînțelegeri, fără a se cunoaște dacă ele au fost depășite în cele din urmă și prin care modalități. Aceste fapte indică anumite discrepanțe între prevederile tratatelor bilaterale încheiate și practicile întâlnite pe teren, fără a se cunoaște dacă coliziile judiciare atestate au fost niște excepții sau un fenomen cronic pentru regiunea hotarului de nord al Țării Moldovei.

[67] *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae*. T. 1, cz. 1-2, Vilna: Wyd. Dogiel Maciej, 1758, p. 617.

[68] I. Corfus (ed.), *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, doc. 11, p. 17.

În al doilea rând, se impune necesitatea de a face studii comparative cu alte cazuri de zone frontaliere medievale de pe continentul european cu scopul identificării mai exacte a trăsăturilor procesului de tranziție de la o frontieră medievală spre granițele strict delimitate ale statelor moderne. Realizarea unei asemenea comparații poate oferi noi indicii în cazul cercetării hotarului moldo-polon, clarificând totodată dacă dezvoltarea mecanismelor justiției de frontieră au jucat un rol în această privință sau nu. Nu în ultimul rând, aprofundarea cercetării acestui subiect va putea permite în viitor elucidarea noilor aspecte ale colaborării și coliziilor întâlnite de către reprezentanții puterii centrale și locale de pe ambele părți ale frontierei moldo-polone.

Anexa 1. Hotarul de nord al Țării Moldovei cu Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei în secolul XV – mijlocul secolului XVI.

